

Ayakkabıların Öyküsü

"Dost başa düşman ayağa bakarmış" diye bir atasözümüz var. Kimseye karşı düşmanlık

beslemeyin; ama yine de çevrenizdekilerin ayaklarına bir bakın. Hepsinde ayakkabı var öyle değil mi? "Ne var canım bunda?" diye düşünenleriniz çıkabilir. Öyle ya ayakkabı giymek dünyanın en sıradan şeylerinden biridir. Öyle ki, bizi şaşırtan birilerinin ayakkabı giymemesi, çıplak ayakla dolaşması olacaktır. Peki, ya geçmişte nasıldı bu durum? Ayakkabılar nasıl ortaya çıktı? İlk ayakkabıyı kim yaptı; kim giydi? Gelin, bu soruların yanıtlarını birlikte araştıralım.

Ayakkabıyı ilk olarak kimin yapıp giydiğini kesin olarak bilemiyoruz. Ne var ki, günümüzden binlerce yıl önce insanların avladıkları hayvanların derilerini ayaklarına sararak ayakkabı diyebileceğimiz ilk eşyaları yaptıkları bir gerçek. O günden bugüne değin de toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen modellerde ayakkabılar insanın yaşamında yer aldı.

İlk çağlarda ayağa "sandal" giyilirdi. Sandal, bugün sandalet dediğimiz üstü ve yanları açık ayakkabılara benzerdi. Bunlar ayağa deriden ya da ipten kayışlarla bağlanırdı. İlk uygarlıkların çoğunda yaygın olarak sandal kullanılmakla birlikte ayakkabı da giyilirdi. Ayakkabı olarak bildiğimiz

giyeceğın ilk örneklerine, Mezopotamya'da MÖ 1600-1200 yıllarında İran sınırında yaşayan ve Babil'de egemen olan bazı dağlı kavimlerde rastlıyoruz. Bu ilk ayakkabı türü yumuşak derili, kısa ökçeli ve adına mokasen denen ayakkabıya benzerdi. Bunlar bir anlamda ham deriden bağcıklarla tutturulup ayağa basitçe dolanan deriydi.

Eski Yunan'da insanlar genellikle çıplak ayakla ya da sandalla dolaşırlardı. Ancak evlerin içinde yumuşak, kapalı ayakkabılar giyerlerdi. En çok sevilen ayakkabı renkleri beyaz ve kırmızıydı. Ayakkabı konusunda en önemli gelişme Romalılar zamanında yaşandı. Romalılar sağ ve sol ayak için ayrı ayrı kalıplanmış ayakkabılar üretirlerdi. Ayakkabı yapımı için çeşitli loncalar kurulmuştu. Kişilerin ayakkabıları toplum içindeki konumlarına ve cinsiyetlerine göre farklılaşıyordu.

Ortaçağ boyunca ayakkabılar genellikle oldukça basitti. Başlangıçta tabaklanmamış deriden yapılmış mokasen türü ayakkabılar giyilirdi. Bu ayakkabılar daha sonra toka ile tutturulmaya ya da ayak bileğinin çevresinden bağlanmaya başlandı.

Ayakkabılara numara verme ilk olarak İngiltere'de başladı. 1205 yılında İngiltere'de Kral I. Edward, bir inç'in (2,5 cm) kurutulmuş üç arpa tanesine eşit olduğunu açıklamıştı. Ayakkabıların numaralandırılmasının bu yıllarda başladığı sanılıyor. Buna göre, 13 arpa tanesi büyüklüğündeki bir çocuk ayakkabısı 13 numara oluyordu.

14. ve 15. yüzyıllarda ayakkabıların burunları gittikçe daha uzun yapılmaya başlandı. Bu moda 15. yüzyılın ortalarında bırakıldı ve uzun ince burunlu ayakkabılar yerlerini yuvarlak burunlu ayakkabılara bıraktı. 16. yüzyılda ayakkabı burunları biraz daha genişledi ve ördek gagası gibi oldu. Bu dönemde kadın ve erkek ayakkabıları bugünkü gibi birbirinden farklı modellerde yapılıyordu; ama kadınlar ayaklarını örten uzun etekler giydikleri için onların ayakkabılarına daha az özen gösteriliyordu. Bu nedenle erkek ayakkabıları daha gösterişliydi.

17. yüzyıl Avrupası'nda ayakkabı olarak genellikle çizme giyiliyordu. Ayakkabıların topukları yüksekçeydi ve genellikle dantellerden, kurdelelerden yapılan büyük rozetlerle süsleniyorlardı. Bu gelenek 18. yüzyılda da sürdü. Bu dönemde ayakkabılarda gerek değerli, gerekse değerli görüntüsü verilmiş taklit taşlar kullanıldı. Bu anlamda ayakkabılar yalnızca ayağı koruyup, yürümeyi

kolaylaştıran bir eşya olmaktan çıkmıştı. Onlar artık birer şıklık belirtisi olarak, zenginlik ve gösteriş aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu tür şık ayakkabılarla yürümek oldukça zordu, ama gösterişli görüntüleri özellikle zenginlerce kullanılmasını sağlıyordu. Fransa ve İngiltere’de yapılan ayakkabılar çok beğeniliyordu ve herkes bunlardan birine sahip olmak istiyordu. Amerika’da kadınların giydiği ayakkabılar, Fransa ve İngiltere’dekilerin taklit edilmesiyle brokar denen bir tür kumaştan yapılırlardı; ayrıca Fransız usulü topuk ve tokaları olurdu.

Bu dönemlerde ayakkabılar elde yapıldığı için, ayakkabı loncalarında çalışanlar büyük saygı görürlerdi. Ayakkabılar pahalıydı. Özellikle ayakkabı yapımında kullanılan malzemeler zenginler için ayrı, fakirler için ayrı kalitede olurdu.

Ayakkabıyla ilgili dünyanın değişik yörelerinden öyküler de anlatabiliriz. Sözgelimi, ekiden Japonya’da ve Çin’de kadınların küçük ayaklara sahip olmaları istenirdi. Kadınların ayakları ne kadar küçük olursa o kadar zarif olacakları düşünülürdü. Bunu sağlamak amacıyla kadınlara çocukluklarından

başlayarak kendi ayaklarından küçük numaralı ayakkabılar giydirilirdi. Küçük ayakkabıların kadınların ayağını ne derece sıkıldığını düşünürseniz, güzellik uğruna nelere katlanılabileceğini tahmin edebilirsiniz.

Ayakkabıyla ilgili bir diğer öyküyse Afrika’ya ilk gelen beyaz kâşiflerle ilgili. Beyazlar Afrika’ya geldiklerinde ömürlerinde hiç ayakkabı görmemiş yerlilerde hem öfkeye hem de korkuya neden olmuşlardı. Yerliler bu kâşiflerin ayaklarını, içlerindeki kötülüğü gizlemek için örttüklerini düşünmüşlerdi. Beyazların ayaklarının bir keçininki gibi çift toynaklı olduğuna ve bunu gizlemek için ayakkabı giydiklerine inanıyorlardı.

1760 yılında Amerika’da Massachusetts’de ilk ayakkabı fabrikası kuruldu. Bu fabrikada çok sayıda ayakkabı üretilebiliyordu. Ne var ki ayakkabıların hızlı ve ucuz üretimi ancak 19. yüzyılda gerçekleşti. 19. yüzyılda dikiş makineleri icat edilmişti ve artık ayakkabı üreticileri de bu makineleri kullanıyorlardı. Yeni üretim biçimleri ve giderek artan nüfusun ayakkabı gereksinimlerini karşılama çabası, ayakkabı üretimini artırdı. Günümüzde ayakkabılar geçmişteki gibi ayakları dış etkenlerden

korumanın yanı sıra, birer şıklık göstergesidir de. Bundan başka çeşitli etkinlikler için de değişik ayakkabılar kullanıyoruz bugün. Sözgelimi spor yaparken, yürürken, dans ederken, bowling oynarken farklı modellerde ayakkabılar giyiyoruz. Gündelik yaşamımızda farklı, çeşitli davetlerde ya da sosyal etkinliklerde farklı ayakkabılar giyiyoruz.

Ayakkabı çeşitleri oldukça fazla olmasına karşın, ayakkabı yapımında kullanılan malzeme çoğunlukla deridir. Ayakkabılarda kullanılan en kaliteli deri dana derisidir. Dana derisinden yapılan ayakkabılar oldukça yumuşak ve dayanıklı olur, giyenin ayağını vurmaz. Daha düşük kaliteli oğlak, keçi derisi gibi malzemeye çoğunlukla açık ayakkabılarda ve evlerde giyilen terliklerde kullanılır. Dana derisi kadar yumuşak olmasa da şıklık için tercih edilen deriler arasında timsah ve yılan derisi gibi deriler de bulunur. Bu derilerin kullanımı daha çok moda ya bağlıdır.

Deri, günümüzde ayakkabı yapımında en yaygın kullanılan malzeme olmakla birlikte, bazı ayakkabı parçalarının yapımında plastik ve yapay lifler kullanılıyor. Astar ve ayakkabının üst

bölümü, kumaş ya da üstü plastikle kaplanmış dokumalardan yapılıyor artık. Şeritler, topuklar, kenarlıklar, ayakkabının arkasını sağlamlaştırmada kullanılan malzeme de plastik olabiliyor günümüzde. Kimyasal bir yüzeyle kaplanan dokumalardan, deriyi andıran çeşitli biçimler ve desenler elde edilebilir. Ayakkabı için sentetik rugan, yapay lifler ve sentetik süet de kullanılan malzemeler arasındadır. Bu tür çağdaş malzemeler ayakkabıların rahat olmasından başka, daha ucuz olmasını da sağlıyor. Aralarında keten, saten, ipeğin de bulunduğu malzemeler de ayakkabı yapımında kullanılır.

İşte, ayakkabıların öyküsü böyle. Ayakkabılarımıza baktığımızda onlara çok alışık olduğumuzu düşünebiliriz. Ayakkabılarımız aslında yüzyıllar süren bir birikimin ürünüdür. Ayakkabılarınızı giyip çıkarırken, ayaklarınızı korumak için deriler saran ilk insanları, güzellik uğruna normalden küçük ayakkabı giyen Japon kızlarını, hatta tahta ayakkabılar giyen Hollandalıları anımsayın. Unutmayın ayaklarınızda bir tarih taşıyorsunuz.

Gökhan Tok